

Todistelu - Itävalta

SISÄLLYSLUETTELO

- 1 Todistustaakka
 - 1.1 Mitkä ovat todistustaakkasäännöt?
 - 1.2 Onko olemassa sääntöjä, joiden nojalla tiettyjä tosiseikkoja pidetään sellaisina, ettei niiden toteen näyttäminen ole tarpeen? Millaisissa tapauksissa? Onko tiettyjen oletusten kumoaminen mahdollista esittämällä vastatodistelua?
 - 1.3 Missä määrin oikeuden on vakuutettava jostakin tosiseikasta voidakseen perustaa tuomionsa tällaisen tosiseikan olemassaoloon?
- 2 Todisteiden vastaanottaminen
 - 2.1 Edellyttääkö todisteiden vastaanottaminen aina asianosaisen pyyntöä, vai voiko tuomari tietyissä tapauksissa hankkia todisteita oma-aloitteisesti?
 - 2.2 Mitä seuraa sen jälkeen, kun asianosaisen pyyntö todisteiden vastaanottamisesta on hyväksytty?
 - 2.3 Millaisissa tapauksissa oikeus voi evätä asianosaisen esittämän pyynnön todisteiden vastaanottamisesta?
 - 2.4 Mitä erilaisia todistelukeinoja on olemassa?
 - 2.5 Millä tavoin todisteita voidaan ottaa vastaan todistajilta? Tapahtuuko se eri tavoin kuin todisteiden vastaanottaminen asiantuntijoilta? Mitä sääntöjä sovelletaan kirjallisiin todistajanlausuntoihin ja asiantuntijalausuntoihin?
 - 2.6 Onko joillakin todistelukeinoilla suurempi painoarvo kuin toisilla?
 - 2.7 Onko tiettyjen tosiseikastojen todistaminen sidottu määrätynlaiseen todistelumenettelyyn?
 - 2.8 Velvoittaako laki todistajat todistamaan?
 - 2.9 Millaisissa tilanteissa todistajat voivat kieltäytyä todistamasta?
 - 2.10 Voidaanko todistamisesta kieltäytyvää henkilöä rangaista tai pakottaa hänet todistamaan?
 - 2.11 Onko olemassa henkilöryhmiä, joita ei voida kuulla todistajina?
 - 2.12 Mikä on tuomarin ja asianosaisten asema todistajainkuulustelussa? Millä edellytyksillä todistajaa voidaan kuulla käyttämällä hyväksi erilaisia teknisiä apuneuvoja, kuten videoneuvottelua?
- 3 Näytön arviointi
 - 3.1 Estääkö se, että todiste on hankittu lainvastaisin keinoin, tuomioistuinta ottamasta todistetta huomioon tuomiossa?
 - 3.2 Käykö lausumani todisteesta ollessani itse asianosaisena asiassa?

1 Todistustaakka

1.1 Mitkä ovat todistustaakkasäännöt?

Pääsääntöisesti kunkin asianosaisen on esitettävä kaikki vaateensa perustelemiseksi tarpeelliset oikeustositteet (väittämistäakka) ja vastaava näyttö (Itävallan siviiliprosessilain (*Zivilprozessordnung*, ZPO) 226 §:n 1 momentti ja 239 §:n 1 momentti). Asiantila voi jäädä epäselväksi (niin sanottu non liquet -tilanne), mutta tuomioistuimen on kuitenkin tehtävä ratkaisu. Tällaisessa tilanteessa otetaan avuksi todistustaakkasäännökset. Asianosaisilla on todistustaakka itselleen edullisen

oikeussäännöksen mukaisten tosiasiallisten edellytysten täyttymisestä. Yleensä kantajan on vedottava niihin tosiseikkoihin, jotka perustelevat hänen vaatimuksensa, ja vastaajan taas niihin tosiseikkoihin, jotka osoittavat oikeaksi hänen vastaväitteensä. Lisäksi kantajalla on todistustaakka prosessinedellytysten täyttymisestä.

1.2 Onko olemassa sääntöjä, joiden nojalla tiettyjä tosiseikkoja pidetään sellaisina, ettei niiden toteen näyttäminen ole tarpeen? Millaisissa tapauksissa? Onko tiettyjen olettamusten kumoaminen mahdollista esittämällä vastatodistelua?

Ratkaisun kannalta merkittävät tosiseikat on näytettävä toteen, jollei niiden suhteen ole toisin säädetty. Näyttöä ei tarvita myönnettyistä tosiseikoista (ZPO:n 266 ja 267 §), ilmeisistä seikoista (ZPO:n 269 §) eikä lain nojalla oletetuista seikoista (ZPO:n 270 §).

Myönnetty tosiseikka on kyseessä silloin, kun osapuoli myöntää, että vastapuolen väite pitää paikkansa. Tuomioistuimen on pääsääntöisesti katsottava myönnettyt tosiseikat toteen näytetyiksi ja otettava ne tutkimatta ratkaisun perusteeksi.

Ilmeisiä ovat tosiseikat, jotka ovat yleisesti tunnettuja (suuren joukon tiedossa tai vaikeuksitta milloin tahansa luotettavasti havaittavissa) tai oikeudelle tunnettuja (asiaa käsittelevän tuomioistuimen tiedossa viran puolesta tai nähtävissä välittömästi asiakirjoista).

Tuomioistuimen on otettava ilmeiset tosiseikat ratkaisunsa perusteeksi viran puolesta, eikä niistä tarvitse esittää väitteitä eikä näyttöä.

Oikeudellinen oletama syntyy välittömästi lain perusteella, ja se kääntää todistustaakan: vastapuolen on esitettävä näyttö vastatosiseikasta. Vastapuolen on osoitettava, että oletettua tosiseikkaa tai oletettua oikeudellista asiantilaa ei oikeudellisesta olettamasta huolimatta ole olemassa.

1.3 Missä määrin oikeuden on vakuuttava jostakin tosiseikasta voidakseen perustaa tuomionsa tällaisen tosiseikan olemassaoloon?

Oikeusprosessin tavoitteena on vakuuttaa tuomari tosiseikan olemassaolosta. Tavallisesti edellytetään korkeaa todennäköisyyden astetta, tuomarin vakuuttuneisuuteen ei tarvita ehdotonta varmuutta.

Näyttökynnyksen asteista saa osiittaa osittain laista, osittain oikeuskäytännöstä, ja niiden perusteella tavanomaista näyttökynnyksen astetta voidaan korottaa varmuutta lähentelevään todennäköisyyteen tai alentaa huomattavaan todennäköisyyteen. Jälkimmäisessä tapauksessa näyttökynnyksen ylittämiseen riittää siviiliprosessilain (ZPO) mukaan se, että seikka on ilmeisen perusteltu tai oikeaksi todistettu (ZPO:n 274 §). Myös niin sanottu ensivaikutelmaan perustuva näyttö (prima facie -näyttö) alentaa näyttökynnystä ja on käyttökelpoinen vahingonkorvausprosesseissa todisteiden puuttuessa: jos on kyseessä tyypillinen tapahtuma, joka elämäkokemuksen mukaan viittaa tiettyyn syy-yhteyteen tai vahingon aiheuttamiseen, pidetään kyseisiä tosiseikkoja koskevia oletamia myös yksittäistapauksessa ensivaikutelman perusteella toteen näytettyinä.

2 Todisteiden vastaanottaminen

2.1 Edellyttääkö todisteiden vastaanottaminen aina asianosaisen pyyntöä, vai voiko tuomari tietyissä tapauksissa hankkia todisteita oma-aloitteisesti?

Todistelu voi tapahtua viran puolesta tai asianosaisen pyynnöstä. Puhtaasti tutkintaperiaatteen mukaisessa menettelyssä (tuomioistuimen on selvitettävä ratkaisun kannalta merkittävät seikat viran puolesta) asianosaisten ei tarvitse erikseen pyytää todisteiden esittämistä. Itävallan siviiliprosessilain mukaisessa normaalitapauksessa tuomari voi hankkia viran puolesta kaikki todisteet, joiden avulla on odotettavissa selvitystä merkittävistä tosiseikoista (ZPO:n 183 §). Tuomari voi määrätä asianosaiset esittämään asiakirjoja, toimittaa paikan päällä katselmuksen tai määrätä asiantuntijalausannon antamisesta tai asianosaisten kuulustelusta. Asiakirjoja voidaan kuitenkin määrätä esitettäväksi vain silloin, kun ainakin toinen asianosaisista on tätä pyytänyt; asiakirjatodistelua tai todistajien kuulustelua ei saa suorittaa, jos molemmat osapuolet ovat sitä vastaan. Muissa tapauksissa todistelu tapahtuu aina asianosaisen tarjoamien todisteiden perusteella.

2.2 Mitä seuraa sen jälkeen, kun asianosaisen pyyntö todisteiden vastaanottamisesta on hyväksytty?

Todisteet otetaan pääsääntöisesti vastaan riita-asian suullisessa käsittelyssä. Niin sanotussa valmistavassa istunnossa (ZPO:n 258 §) tuomioistuin laatii asianosaisten tai näiden edustajien myötävaikutuksella käsittelyohjelman, johon sisältyy myös todistelua koskeva ohjelma. Tarvittaessa voidaan kuitenkin milloin tahansa keskustella uudelleen menettelyn etenemisestä. Todistelun jälkeen johtopäätöksistä keskustellaan asianosaisten kanssa (ZPO:n 278 §). Todisteet on esitettävä pääsääntöisesti suoraan sille tuomarille, joka tekee asiassa ratkaisun. Laissa nimenomaisesti säädettyissä tapauksissa todistelu on mahdollista oikeusapumenettelyssä. Asianosaiset on kutsuttava mukaan todisteluvaiheessa, ja heillä on todistelun yhteydessä erilaisia oikeuksia, kuten oikeus esittää kysymyksiä todistajille tai asiantuntijoille. Todistelu tapahtuu aina viran puolesta ja yleensä myös silloin, kun asianosaiset eivät (kutsusta huolimatta) ole läsnä.

2.3 Millaisissa tapauksissa oikeus voi evätä asianosaisen esittämän pyynnön todisteiden vastaanottamisesta?

Tuomioistuimen on evättävä tarjotun todisteen esittäminen, jos se katsoo todisteen olevan epäolennainen (ZPO:n 275 §:n 1 momentti) tai jos todiste on tarjottu viivytystarkoituksessa (ZPO:n 178 §:n 2 momentti, 179 § ja 275 §:n 2 momentti). Lisäksi on mahdollisuus esittää määräaika todistelulle, joka todennäköisesti viivyttäisi menettelyä (ZPO:n 279 §:n 1 momentti); määräajan umpeuduttua tarjotun todisteen esittäminen voidaan evätä. Epäämisen syynä voi olla myös se, ettei todistelu ole tarpeen, koska tuomioistuin on jo vakuuttunut asiasta tai tosiseikka ei tarvitse todistelua, tai että todisteen esittäminen on kielletty. Kuluja aiheuttavan todistelun (esimerkiksi asiantuntijan lausunto) yhteydessä on pyydettävä todistelun pyytäjältä ennakkomaksu kulujen korvaamiseksi. Jos maksua ei suoriteta ajoissa, voidaan todistelu esittää vain siinä tapauksessa, ettei se aiheuta menettelyn viivästyistä.

2.4 Mitä erilaisia todistelukeinoja on olemassa?

Itävallan siviiliprosessilaissa säädetään todistelusta viiden klassisen todistuskeinon avulla: asiakirjat (292–319 §), todistajat (320–350 §), asiantuntijat (351–367 §), katselmus (368–370 §) ja asianosaisten kuulustelu (371–383 §). Periaatteessa näytöksi voidaan kuitenkin hyväksyä kaikki ajateltavissa olevat tietolähteet, ja ne luokitellaan muotonsa perusteella joksikin edellä luetelluksi todistuskeinoksi.

2.5 Millä tavoin todisteita voidaan ottaa vastaan todistajilta? Tapahtuuko se eri tavoin kuin todisteiden vastaanottaminen asiantuntijoilta? Mitä sääntöjä sovelletaan kirjallisiin todistajanlausuntoihin ja asiantuntijalausuntoihin?

Todistajia kuulustellaan yksitellen ilman että myöhemmin kuulusteltavat todistajat ovat läsnä. Näin estetään se, että todistajat vaikuttavat toistensa lausumiin. Jos todistajien lausumat ovat keskenään ristiriidassa, kyseiset todistajat voidaan asettaa vastakkain. Todistajan kuulustelun aluksi kysytään tietoja, joista voi ilmetä kelpaamattomuus todistajaksi, perusteita kieltäytyä lausumasta tai esteitä todistajanvakuutuksen antamiseen. Kun todistajaa on muistutettu totuusvelvollisuudesta ja väärän todistuksen antamiseen liittyvistä rikosoikeudellisista seuraamuksista, alkaa varsinainen kuulustelu todistajan henkilötietojen kysymisellä. Sen jälkeen seuraavat itse asiaan liittyvät kysymykset. Asianosaiset voivat osallistua todistajan kuulusteluun ja esittää todistajalle kysymyksiä oikeuden suostumuksella. Tuomari voi evätä asiaankuulumattomien kysymysten esittämisen. Todistajia on pääsääntöisesti kuulusteltava välittömästi asiaa käsittelevän tuomioistuimen istunnossa. Tietyin edellytyksin todistajien kuulustelu on kuitenkin mahdollista myös oikeusaputeitse (ZPO:n 328 §).

Asiantuntija on tavallaan tuomioistuimen avustaja. Todistaja ilmoittaa havaintoja tosiseikoista, kun taas asiantuntija antaa tuomarille tältä puuttuvaa asiantuntijatietoa. Asiantuntijanäyttö on pääsääntöisesti annettava välittömästi asiaa käsittelevän tuomioistuimen istunnossa. Asiantuntija voidaan kutsua paikalle rajoituksetta myös viran puolesta. Asiantuntija on velvollinen ilmoittamaan havaintonsa ja laatimaan lausunnon. Hänen on annettava suullinen lausunto suullisessa riita-asian käsittelyssä. Asianosaisen vaatimuksesta asiantuntijan on selostettava kirjalliset lausunnot suullisessa käsittelyssä. Havainnot ja lausunnot on perusteltava. Yksityiset lausunnot eivät ole siviiliprosessilain tarkoittamia asiantuntijalausuntoja. Ne katsotaan yksityisluonteisiksi asiakirjoiksi.

Puhtaasti kirjallinen menettely ei Itävallan lain mukaan ole sallittu. Koska todistuskeinoja ei kuitenkaan ole mitenkään rajattu, on sinänsä mahdollista esittää todistajan lausunto kirjallisesti. Tällainen näyttö katsotaan kuitenkin asiakirjanäytöksi, ja se on tuomioistuimen vapaan todisteiden harkinnan alaista. Oikeuden katsoessa tarpeelliseksi todistajan on kuitenkin saavuttava oikeuteen, mikäli molemmat asianosaiset eivät vastusta hänen kuulustelemistaan.

2.6 Onko joillakin todistelukeinoilla suurempi painoarvo kuin toisilla?

Vallitsevana periaatteena on vapaa todisteiden harkinta (ZPO:n 272 §). Todisteiden harkinnassa tuomari arvioi todistelun tulokset. Tässä arvioinnissa tuomari ei ole sidottu mihinkään laissa oleviin näyttöä koskeviin säännöksiin vaan hänen on harkittava henkilökohtaisen vakuuttuneisuutensa mukaan, onko näyttö riittävä. Todistuskeinoja ei ole luokiteltu hierarkkisesti. Kirjalliset todisteet ovat asiakirjanäyttöä, mikäli ei ole kyse asiantuntijan lausunnotta. Kotimaisia julkisia asiakirjoja koskee suoraan oletama aitoudesta eli oletama siitä, että ne ovat todella ilmoitetulta laatijaltaan peräisin. Tähän perustuu täysi näyttö niiden sisällön oikeudesta. Yksityisten asiakirjojen, jotka on allekirjoitettu, katsotaan antavan täyden näytön siitä, että niihin sisältyvät selvitykset ovat peräisin niiden allekirjoittajalta. Niiden sisällön oikeus on aina vapaan todisteiden harkinnan alaista.

2.7 Onko tiettyjen tosiseikastojen todistaminen sidottu määrätynlaiseen todistelumenettelyyn?

Itävallan siviiliprosessilaissa ei ole säännöksiä siitä, että tietyissä tapauksissa olisi pakollista käyttää tiettyjä todistuskeinoja. Todistuskeinon valinta ei riipu myöskään vaatimuksen suuruudesta.

2.8 Velvoittaako laki todistajat todistamaan?

Todistajat ovat velvollisia saapumaan oikeuteen, antamaan lausunnon ja pyydettyään todistajanvakuutuksen. Jos asianmukaisesti kutsuttu todistaja jää ilman riittävä syytä saapumatta suulliseen käsittelyyn, tuomioistuimen on ensin langetettava järjestysrangaistus, ja jos todistaja jää uudelleen saapumatta, määrättävä hänet tuotavaksi pakkokeinoin. Jos todistaja kieltäytyy antamasta lausumaa syytä ilmoittamatta tai ilman päteviä perusteita, hänet voidaan pakottaa antamaan todistajanlausuma. Todistaja on rikosoikeudellisessa vastuussa tuomioistuimessa antamastaan väärästä lausumasta.

2.9 Millaisissa tilanteissa todistajat voivat kieltäytyä todistamasta?

Jos on olemassa peruste lausumasta kieltäytymiseen (ZPO:n 321 §), todistajalla on oikeus kieltäytyä vastaamasta yhteen tai useampaan yksittäiseen kysymykseen. Täydellistä oikeutta lausumasta kieltäytymiseen ei ole. Kyseisiä perusteita ovat todistajan tai hänen läheistensä häpeään tai syytteen vaaraan saattaminen, mainittujen henkilöiden omaisuudelle koituva välitön haitta, valtiollisesti vahvistetut salassapitovelvollisuudet, asianajajan salassapitovelvollisuus, lakisääteisen edunvalvontaelimen tai työehtosopimusten tekemiseen kelpoisen vapaaehtoisen ammattiyhdistyksen salassapitovelvollisuus työ- ja sosiaalioikeudellisissa asioissa, taide- tai liikesalaisuuksien vaarantuminen ja lailla salaiseksi säädetyn vaali- tai äänioikeuden käyttäminen. Oikeuden on kerrottava todistajalle näistä perusteista ennen kuulustelua. Jos todistaja haluaa kieltäytyä lausuman antamisesta, hänen on ilmoitettava kieltäytymisen perusteet.

2.10 Voidaanko todistamisesta kieltäytyvää henkilöä rangaista tai pakottaa hänet todistamaan?

Tuomioistuin tekee päätöksen siitä, onko todistamisesta kieltäytymiseen pätevä peruste. Jos todistaja kieltäytyy lausuman antamisesta perusteita ilmoittamatta tai syystä, jota tuomioistuin ei katso päteväksi, voidaan todistaja pakottaa antamaan lausuma (pakkotäytäntöönpanoa koskevan Itävallan lain (*Exekutionsordnung*, EO) 354 §). Pakkokeinoina ovat sakko ja suppeassa mittakaavassa vankeusrangaistus. Lisäksi todistaja vastaa kaikesta vahingosta, joka hänen ilman pätevää perustetta kieltäytymisestään on aiheutunut asianosaisille.

2.11 Onko olemassa henkilöryhmiä, joita ei voida kuulla todistajina?

Todistajiksi eivät ole kelpoisia henkilöt, jotka eivät olleet tai ole kykeneviä joko tekemään havaintoja todisteiksi katsottavista tosiseikoista tai ilmoittamaan havaintojaan. Tässä yhteydessä puhutaan absoluuttisesta fyysisestä todistajaksi kelpaamattomuudesta (ZPO:n 320 §:n 1 kohta). Vajaavaltaisten tai psyykkisestä sairaudesta kärsivien osalta on sen sijaan ratkaistava yksittäistapauksessa, onko henkilö katsottava kelpaamattomaksi todistamaan. Lisäksi on kolme suhteellisen todistajaksi kelpaamattomuuden tapausta (ZPO:n 320 §:n 2–4 kohta): papit heille rippi- tai virkasalaisuuden alaisuudessa uskotuista seikoista, valtion virkamiehet virkasalaisuuden puitteissa sikäli kuin heitä ei ole siitä vapautettu ja sovittelijat sen osalta, mitä on sovittelun yhteydessä heidän tietoonsa uskottu tai muuten tullut.

2.12 Mikä on tuomarin ja asianosaisten asema todistajankuulustelussa? Millä edellytyksillä todistajaa voidaan kuulla käyttämällä hyväksi erilaisia teknisiä apuneuvoja, kuten videoneuvottelua?

Tuomioistuimen on esitettävä todistajalle soveltuvat kysymykset niistä tosiseikoista, jotka tämän lausumalla on tarkoitus todistaa, sekä olosuhteista, joiden perusteella tosiseikat ovat todistajan tiedossa. Asianosaiset voivat osallistua todistajankuulusteluun ja esittää oikeuden suostumuksella todistajalle kysymyksiä lausuman selventämiseksi tai täydentämiseksi. Tuomari voi evätä asiaankuulumattomien kysymysten esittämisen. Todistajan kuulustelu on kirjattava pöytäkirjaan keskeiseltä sisällöltään ja tarvittaessa vielä sananmukaisesti. Kuva- ja äänilaitteille tallennetut tiedot katsotaan yleensä katselmuksobjekteiksi. Katselmuksessa tuomioistuin tekee välittömiä aistihavaintoja esineiden ominaisuuksista tai kunnosta. Todistelun aineellisen välittömyyden periaatteen vuoksi tuollainen näyttö on kuitenkin sallittu vain silloin, kun välitöntä todistuskeinoa, esimerkiksi todistajaa, ei ole käytettävissä. Todistajaa voidaan periaatteessa kuulustella videoimalla. Oikeudenkäyntimenettelyn taloudellisuuden huomioon ottaen näin olisi tehtävä sen sijaan, että todistajaa kuullaan oikeusaputeitse. Kaikissa tuomioistuimissa on ollut videokokouslaitteet vuodesta 2011.

3 Näytön arviointi

3.1 Estääkö se, että todiste on hankittu lainvastaisin keinoin, tuomioistuinta ottamasta todistetta huomioon tuomiossa?

Jos asianosainen toimii todistetta hankkiessaan sopimusvelvoitteen, yksityisoikeudellisen säännöksen tai hyvien tapojen vastaisesti, tuomioistuin voi ottaa todisteen vastaan arvioitavaksi, mutta asianosainen saattaa olla velvollinen vahingonkorvaukseen. Jos asianosainen rikkoo todisteen hankinnassa rikosoikeudellista säännöstä, jolla suojataan perustuslailla suojattua perus- tai vapausoikeuksien ydinaluetta (esimerkiksi ruumiinvamman tuottaminen, vapaudenriisto, todistajan pakottaminen lausuman saamiseksi), on näin saatu näyttö kielletty eikä tuomioistuin saa ottaa sitä vastaan. Jos teon rangaistavuudesta ei ole selvyttä, voi tuomioistuin keskeyttää siviiliprosessin kunnes rikosprosessin ratkaisu on lainvoimainen. Jos rikoslain vastaisessa näytön hankinnassa ei ole rikottu perustuslailla suojattuja perus- tai vapausoikeuksia, todisteen esittävä asianosainen on rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta todistetta ei kuitenkaan ole kielletty. Kiellettyjä ovat vain ne lainvastaisesti

hankitut todisteet, jotka ovat haitanneet tuomioistuimen velvollisuutta totuuden selvittämiseen ja näin loukanneet tuomion totuudellisuuden ja oikeellisuuden takeita.

3.2 Käykö lausumani todisteesta ollessani itse asianosaisena asiassa?

Asianosaisten kuulustelu on yksi todistuskeinoista. Todistajien tavoin myös asianosaiset ovat velvollisia saapumaan paikalle sekä antamaan lausuman ja totuusvakuutuksen. Asianosaista ei kuitenkaan voida pakottaa saapumaan tuomioistuimeen eikä antamaan lausumaa. Jos asianosainen jää ilman perusteita saapumatta tuomioistuimeen tai ei anna lausumaa, tuomioistuin tekee asiasta arvionsa kaikkien olosuhteiden huolellisen harkinnan perusteella. Ainoastaan isyyden selvittämistä koskevissa ja avioeromenettelyissä on mahdollista käyttää pakkotoimia asianosaisten saamiseksi paikalle. Totuudessapysymisvelvollisuuden rikkominen ei – toisin kuin todistajien kohdalla – ole rikosoikeudellisesti rangaistavaa, paitsi jos annetaan väärä lausuma totuusvakuutuksen alaisena. Asianosaisten kuulustelu voidaan määrätä viran puolesta.

Tämän sivuston eri kieliversioita ylläpitävät Euroopan oikeudellisen verkoston kansalliset yhteysviranomaiset. Käännökset on tehty Euroopan komissiossa. Muutokset, joita jäsenvaltiot ovat saattaneet tehdä tekstin alkuperäisversioon, eivät välttämättä näy käännöksissä. Komissio tai Euroopan oikeudellinen verkosto eivät ole vastuussa tiedoista, joita esitetään tai joihin viitataan tällä sivustolla. Ks. oikeudellinen huomautus, josta löytyvät tästä sivustosta vastaavan jäsenvaltion tekijänoikeussäännöt.

Päivitetty viimeksi: 02/06/2018